

Et hic erat, hic multus et intimus,
Ad os, ad aures, cor quoque Cæsaris.
Per hunc placebat qui placebat:
Hoc sine vix aliquis valebat.

Hac præminentem magnificentia
Omnes honorant munificentia,
Facti per illum gratiosi,
Ut sua vota queant mereri.

Qui non avare sed cupidus pie
Hoc exigebat quod foret utile,

A

Notaque culpæ quod careret
Quod sibi spem veniæ pararet.

Nam vestra sancti corpora martyres,
Quærebat hujus sancta viri fides,
Translata qualicumque cura,
Ut reverenter haberet illa.

Gaudebat hoc urbs Metis episcopo,
Fidens in ejus præsidio duplo,
Pollens per ejus sanctitatem
Tutaque per generositatem.

EPITAPHIUM EVRARDI COMITIS

AUCTORE THEODERICO.

(Ex Sigeberto in Vita Theod. apud Pertz ubi supra.)

Anno Dominicæ incarnationis 978 Deodericus hu- B
milis præsul, ab ipsis parietinis hujus loci constru-
ctor, pio studio Everardum fratrualem sibi, quoad
vivere datum est unicum amorem, orthodoxis re-
gique sanguinis parentibus clarum, ipsosque egre-
gia indole puerilis gratiæ repromittentem, ac semet
genti patriæque suæ in spem maximam ab ipsis cu-
nis dulci affectu educatum, immatura falce mortis
vixdum decennem abscisum, luctu plebis patrum-
que immodico charum pignus silici sub humana
sorte IV Non. Septembris mandavit.

Item epitaphium.

Non est dampnosa mors justi, set preciosa,
Ante Dei faciem semper habendo diem.
Ipse dies plenus, lucenti sole serenus,
Est sine nocte dies et sine fine quies.

Hac requie lætus, lucisque levamine fretus,
Evrardus maneat, cernere quo valeat
Regem regnantem, regnantum regna regentem,
Christum, quem coluit, vivere dum potuit.
Is puer insignis viventem flore decennis
Ornans mundicia quæque sui studia,
Transiit e mundo Septembris sole secundo.
Lector dic tandem: Pace quiescat! amen.

Item epitaphium ejusdem comitis Everardi.

Clauditur hac tumba pridem sine felle columba,
Infans Evrardus, nobilis atque pius,
Sanguine magnifici generosus Deoderici
Præsulis, ex cujus fratre fuit genitus.
Crastina Septembris lux his fuit ultima membris.
C Christe tuam requiem da sibi teque diem!

INVENTIO SANCTORUM

A domno Theoderico episcopo Metensi repertorum atque ad civitatem Metensem translatorum

(Apud Acherium Spicil. vet. edit. tom. IV.)

Anno Incarnationis Dominicæ 870 magno et glo- D
riosissimo Cæsare Augusto Ottone, cum æquivoco
suo admirabilis indolis adolescente filio æque Au-
gusto, simulque magnarum virtutum conjuge Ade-
lheide, qua nihil unquam justius, mansuetius, pru-
dentius, nec magis pium quidquam potuit esse, Ita-
liæ scepra pio justoque moderamine pacifice ac
solide usque in fines Calabriæ gubernantibus, dom-
nus venerabilis sanctæ Metis episcopus Theoderi-
cus, ipsi magnifico imperatori sanguine ac mira di-
lectione atque familiaritate conjunctus, cujusque
consultu pro mira sapientiæ prerogativa, cuncta

Palatina agebantur negotia: in eadem Italica expe-
ditione constitutus, in qua triennium fere militavit;
dum divino præcipue cultu deditus, quæque ad ho-
norem decoremque seu munimentum suæ sanctæ
sedis, certatim exquireret, et efficaciter votis ejus
cuncta suppeterent, corporum sanctorum maximam
copiam ex diversis Italiæ locis, divina se gratia
adjuvante, collectam, digno se cultu atque honore
alibi præstantius veneranda, eidem suæ sanctæ sedi
Metensi invehere studuit.

De sancto Elpidio.

Horum primum sanctum et venerabilem Christi

confessorem **ELPIDIUM** ex Marsorum provincia sumpsit, concedente Albrico, ipsius Marsiæ episcopo, ex quadam ecclesia sedi episcopali proxima : quæ sedes super lacum Fucinum sita, quid olim fuerit, ruinæ urbis et plurimarum circa ecclesiarum ac monasteriorum frequentia attestatur. Hunc nobis ipse episcopus cæterique incolæ retulerunt, fuisse ex collegio quorundam servorum Dei, qui tempore antiquiore ex partibus Græciæ, numero septuaginta in eandem Marsorum provinciam adventantes, ac diversis circumquaque locis vel civitatibus universis mirabilium signorum lumine fulgentes, ubicunque in sancta conversatione finis vitæ advenerat venerabili sepultura reconditi, multa vicinorum longe lateque reverentia, pro assidua miraculorum jucunditate coluntur. Horum tres, quorum hic tertius fuit, in eodem cœmeterio quiescebant, **CALLISTRATUS**, **EUTYCHIUS**, et hic **ELPIDIUS**. Porro Eutygium imperator sustulerat, et ne quæ in accipiendi posset adhiberi fallacia, sepulcro intacto, satisque munito, nec a die repositionis ulla violationis signa monstrante, priusquam ab aliquo incolentium præsciretur, episcopo tantum Albrico, et paucis ejus clericis assistentibus, presbyter noster Teudo, cum presbytero imperatoris Heriwardo, arcam sancti, quod nisi altari desuper effracto nequiverant, aperiunt; ipsique per sacra ossa miri candoris, nec minus flagrantis odoris, omnia numero ac quantitate integra, excipiunt, scrinioque recondunt. (Hujus diem **xvi Kalendarum Octobrium** celebrem habemus.)

De sanctis Eutychio, Victorino et Marone.

Veniens proxime abhinc in territorium Amiterninæ urbis, quæ et ipsa ruinas tantum ostendit, ab eodem Albrico episcopo de monasterio, suæ ditionis Reatæ subjecto, pretiosissimum martyrem **EUTYCHIUM** accepit, cujus beati socii **VICTORINI** jam anno superiore reliquias emerat, simulque et partem sancti **MARONIS** pariter passi, quorum et loca passionis aspeximus, et ipsas aquas **Cotilas** [*id est, Cutilias*], fœdo odore spirantes, in quibus verso capite suspensus fuerat martyr. Passionem denique eorum scripta retinent sanctorum **Nerei** et **Achillei** : hunc ipse venerabilis dominus **Theodericus** ibidem assistens, ex ipsa arca marmore fortiter munita, miracum exultatione ac veneratione excepit **viii Kal. Octobris**. Hos duos **Adhelardus** filius **Gerardi** in patriam asportavit.

De sancto Feliciano episcopo et martyre.

Fulinias, castrum non procul a **Spoletio**, **FELICIANUS** magno undecunque concursu hominum affluente corpore sacro tuebatur, eum **Benedictus** ejusdem **Fuliniensis** castri episcopus, multo cum fletu largitur per **Bertraum** diaconum et **Heriwardum** presbyterum **iv Nonas Octobris**, ex intimo ipso antro sustollitur. Passio ejus descripta est.

De sancto Asclepiodoto martyre.

In saltu qui **Collis** dicitur, qui **Perusiæ** adjacet civitati, ubi tunc imperator autumnali exercebatur venatu, monasterium erat antiquissimum super flu-

vium **Tiberim**, qui ibi mediocri va'lo præterfluens, sui exinde usque ad urbem **Romam** pelagi profunditate augetur. Hoc sepulcro quondam opere marmoreoque ornatu, ut videri dabatur, exstructum, sed tunc velustate collapsum, martyris egregii **Asclepiodoti** membra venerabiliter humata tenebat; cujus tumbam, forti nimis saxorum et terræ congerie obclusam, dum cum magna tandem difficultate **Theudo**, **Bertraus**, **Rothardus** penetratam, marmore sancto corpori proximiore, nudassent, inveniunt monumentum, imo usque profundum dimissum. Et per medium a capite usque ad pedes, quodam limite, ex ipso naturaliter saxo quasi divisum, quod tamen diligentias inspectum, unum continuumque constabat. Beati vere corporis medium **B** hinc, medium illinc, membris altrinsecus unum contra alterum appositis, excepto capite solo, quod in unam integram partem jacebat diligentissime collocatum. Hoc ædituus et reliqui dixerunt, indicio voluisse antiquitatem signare, quod et ipsi vere asseverabant, eundem martyrem crudeli genere passionis, medio corpore vivum exsectum, eique attendendæ ita in monumento dividuo positum. Hunc pariter digno, ut par fuerat, honore sublato **vii Kal. Octobris** venerabilis pontifex suscepit. Diem natalis ejus ab incolis **ix Kal. Novembris** didicimus. Nam gesta ejus minime ab episcopo de **Gisa**, ad quem locus pertinebat, quivimus extorquere.

De sancta Serena et sancto Gregorio Spoletino.

C Sanctissima virgo **SERENA** apud **Spoletum** in monasterio sancti martyris **Savini**, foris muros urbis, ubi et pluribus miraculis coruscabat, quieverat. Ad quam pene quotidie magnus populorum veniebat concursus, ita ut noctes quoque pervigiles turbæ cum lucernis cæterisque donariis ibi peragerent. Hanc quoque cum integris toto corpore ossibus, misso illuc **Rothardo** diacono cum aliis sibi fidelibus viris, venerabilis pontifex esset adeptus; reliquias quoque beati martyris **GREGORII** Spoletini ibidem obtinuit, cujus passio scripta est. **Beatæ Serenæ** præter quod in passione sancti **Savini** reperimus, eam ipsum beatum martyrem tumulasse, nihil plus gestorum perquirere potuimus; quæ tamen tam assiduis se virtutum commendat insignibus, ut viva harum lectione oculis objecta gestorum attestatione, quid fuerit in vita non egeat. Dies ejus **x Kalendarum Decembrium**, eodem quo et sancti **Savini** martyris, celebratur.

De catena S. Petri apostoli.

Inter hæc **Romam** misso prædicto diacono **Rothardo**, dono domni papæ **Joannis**, qui tertius decimus in eo nomine erat, partem non modicam catenæ beati **Petri** in basilica quæ dicitur ad **Vincula**, eandem portionem exsecante, promeruit : cum ea quoque privilegium monasterii sancti **Vincentii**, cum **dalmatica** et sandaliis abbati ejusdem loci apostolica prærogativa concessis, idem dominus papa direxit. Hæc omnia **Adelbertus** clericus cum **Conone** comite, transtulit.

De sancto Vincentio levita.

Beatum martyrem magnum et levitam VINCENTIUM in civitate quadam antiquissima, quæ ad solum usque jam longo tempore diruta fuerat, nomine Corduno, quæ ab Arretio XII millibus distat, ex monasterio proximo satis pulchro ornatu, quod multa itidem frequentia venerabatur, Bertraus diaconus, comitante secum quodam clerico episcopi Arretini (ei nomen Crisulfus), indice loci, cum magna licet difficultate, vitæ quoque non minimo periculo sustulit. Hunc ex Hispania in Italiam deportatum firmiter asseruerunt. Cujus modum translationis postea domno præsule Beneventum veniente, dum nurui imperatoris a Græcia venienti obviam missus esset, plenius cognovimus: juxta Capuam, siquidem monasterium jam pene dirutum, nomine sancti Vincentii reperimus, quod grandi et miro opere quondam a tribus fratribus nobilibus constructum, veterani qui ibi tunc pauci monachi visebantur, dixerunt. Et corpus sancti Vincentii postea a duobus monachis ex Hispania ibi clam deportatum, atque multis deinceps temporibus maxima veneratione habitum, donec a paganis eodem monasterio vastato, corpus sanctum inde sublatum et ad prædictam Cordunensem civitatem esset translatum. Tunc etiam episcopus Arretinus non modicam portionem sanguinis beatissimi protomartyris STEPHANI in vase crystallino, optime auro gemmisque composito, et de sanguine Innocentium in alia pixide, et de capillis sancti Petri, breviculis per singula apposis, quamvis invitus, et summo in discrimine apud imperatorem sui rerumque suarum positus dedit. Et quia redemptionis suæ facultas cum angustiabat, precatorem sui nostrum venerabilem præsulem per hoc et per corpus S. Vincentii, paravit; atque sic in gratiam imperatoris, eo interveniente, vix rediit. De hoc ipso beato martyre plures Italicorum episcopi jam ante sæpe tentaverant ut id acquirere possent; in quibus Ambrosius Bergamensis, pro eo quod sedes episcopatus sui in honore sancti Vincentii esset, et ante breve tempus cum quibus potuerat, diem quo eum excepturus statuerat: sed Domino ordinante, ut in crastinum ille condixerat, nocte præcedenti a nostris præoccupatum est. Hoc clerici de Monte Romaric (*Remiremont*) tulerunt.

De sanctis Proto et Hyacintho.

In Sabinis regione, non procul ab urbe Roma, milliario fere XI, sancti martyres PROTUS et HYACINTHUS erant reconditi, aliquanto negligentiore custodia. Hos abbas quidam de monasterio sanctæ Mariæ, quod dicitur Farfara, venerabili pontifici nostro, dum de causa sua eum apud imperatorem sibi fieri intercessorem rogaret, quia nullo tantum munere eum cognoverat delectari, partem primo obtulit, sed postea mira præstantia domni præsulis, quidquid inde reperire potuit, adjecit. Ipse cum suis monachis dans super sancta Evangelia sacramentum, vere ea ossa sanctorum Proti et Hyacinthi existere, Hoc post Natale Domini, dum Roma re-

A verteremur, in vicino Hortæ civitatis est actum.

De sanctis Digna et Emerita.

Sed Romæ tunc nobis constitutis, munere domni papæ Joannis, pignora sanctarum DIGNÆ et EMERITÆ, quarum corpora in porticu ecclesiæ beati Marcelli martyris sunt recondita, quæ est ante sanctos apostolos; simul et alias singillatim repositas, cum propriis adnotationibus, diversorum sanctorum reliquias accepit, in quibus et sandalium sancti Stephani: hæc omnia per Willardum monachum Mauri monasterii missa sunt.

De sancto Vincentio episcopo.

Alterum sanctum Vincentium episcopum ex monasterio quodam in comitatu Urbini, a Ravenna milliario fere I, juxta Petram Pertusam, ab abbate rebus necessariis nimis attrito, quia aliud quod daret pro relevatione loci non habuerat, partem primo offerente, sed Bertrao illuc misso, multaque arte strenue agente, [*f. deest totum*] percepit. Hujus passionem descripsimus. Hic per Immonem comitem missus est.

De sanctis Vincentio et Carposoro.

Civitas Vincentia est non longe a Venetia, ad quam olim Longobardi, dum Italiam invaderent, primam urbium venisse dicuntur. In ea martyr LEONTIUS monasterio celebri venerabatur. Hujus episcopus loci reliquias nostro reverentissimo præsuli, si pro causa sua imperatoriam interpellasset majestatem, repromisit. Mox misso illuc Rothardo diacono, cum episcopus nimium se fecisset dillicilem in dando, præter quod duntaxat promiserat, tandem continua exigentis victus instantia, præter pauca sibi pignora retenta, reliquum corporis totum largitus est. Hunc et beatum CARPOFORUM Romæ passos, ab eadem civitate non longa ante tempora translatos, incolæ asseverabant: ubi et nobile quondam monasterium sancti Felicis visebatur, ubi et primo reconditi ferebantur, sed eo ab Ungris, qui pene locorum ipsorum vicini sunt, exusto, atque assidua incursione eorum reparationem prohibente, ad sedem episcopalem infra urbem sub altare depositi, undè et præfatus Rhothardus diaconus, sanctum quidem Leontium totum, sancti vero Carposori reliquias non modicas ab ipso quo claudebantur sumpsit altari, effracto sepulcro. Passionem eorum incendio deperisse dixerunt. Natalis eorum XIII Kal. Augusti celebratur. Teudo eos detulit.

De sancta Lucia virgine et martyre.

Magna et universalis Ecclesiæ celebritate memorabilis virgo et martyr LUCIA Syracusana, quo ordine ad religiosissimi præsulis nostri avidissimam devotionem pervenerit, Wigericus presbyter noster tunc cantoris, nunc custodis beati Stephani officium gerens, qui ea sacra ossa manibus, ab ipsa qua non levi munimine arctabatur extulit urna, quem satis tutæ fidei constat quibus exponere. Ea in Corfinio, quæ vetus olim civitas fuerat, nunc tota diruta, quiescebat; ad quem locum de Sicilia eam fuisse translata a Faroaldo quodam duce Spoletino, vere

nobis assertum est. Hanc ipsam Syracusanam esse, A de qua responsoria et antiphonæ generaliter cum missa ubique canuntur; ipseque episcopus loci, manu sua sancto Evangelio apposita, confirmavit.

De craticula sancti Laurentii.

Cum jam Roma, regiis nuptiis ibi ingenti gloria peractis, reditum in patriam disponderemus, ultimo beneficio, eoque pluribus copiosiore, venerabilem præsullem dominus papa de quatuor portionibus craticulæ sancti LAURENTII locupletissime cumulavit Eas Wigericus cum Joanne monacho, ab ipsa sacra

crate excuderunt: hæc vero fuerunt capita virgarum quæ per transversum jacuerant costis exterioribus infixa; nam virgæ omnes, quæ sex in ea fuerant, jam inde a diversis apostolicis, a vetusto tempore, quibusque regibus erant dono collatæ; e quibus una, quæ adhuc ante paucos annos supererat, magno imperatori Ottoni ab Octaviano concessa est: hæc dum excuderentur costas proprius intrinsecus, capita quæ infra fortiter tenebantur, remanserant: quæ tamen ferro apposito manu [f. apposita manu] percusso, licet laborioso conamine, sunt discussa.

EPISTOLA AD CAROLUM LOTHARII REGIS FRATREM

Sub nomine Theoderici a Gerberto scripta.

(Vide inter epistolas Gerberti.)

ANNO DOMINI DCCCCLXXXIV.

GEZO

ABBAS DERTONENSIS.

IN SEQUENTEM LIBRUM

DE CORPORE ET SANGUINE CHRISTI

ADMONITIO MURATORII.

(Anecd. tom. III, pag. 257.)

Clarissimus vir Joannes Mabillonius, dum Italicas bibliothecas perlustraret, duos codices offendit, ubi hoc ipsum Gezonis opus descriptum fuerat. Unus exstat in Florentino cœnobio S. Crucis Fratrum Minorum, sed sine titulo ac præfatione, alter in Padolironensi monasterio S. Benedicti in agro Mantuano, ut ex ejus Museo Italic., pag. 164 et 207, patet. At Mabillonio visum non est operæ præteritum evulgare, integrum Gezonis librum; quare præfationem duntaxat atque indicem capitulorum ejusdem operis edidisse contentus pag. 89, parte altera laudati Musei, nos monuit se ad integram Gezonis editionem processurum, ubi intelligeret id lectoribus fore gratum. Ego vero ex iis sum qui a clarissimo viro hujusmodi beneficium exoptassem; illud enim est argumentum a Gezone pertractatum, ea quæstio a temporum nostrorum novatoribus tam acriter agitata, ut antiquitatis in hanc rem vel quisquiliæ dignæ sint quæ in publicam lucem efferantur. Et profecto Gezonis liber, etsi nihil aliud præstare posset quam confirmare ecclesiasticam sæculi decimi traditionem, de veritate corporis et sanguinis Christi in augusto sacramento a Calvinianis negatam, libenti animo a catholicis amplectendus foret.

Quamobrem constitutum mihi est illud ipsum opus publici juris facere postquam ejus exemplar, Mabillonio ignotum, occurrit mihi olim in Ambrosianæ bibliothecæ ms. codice lit. Q, num. 98. Quod unum mihi præstandum censui, capita non pauca ejusdem operis prætermisi, utpote jam edita inter SS. Patrum Opera, qualia sunt quæ Gezo e libris Cypriani, Ambrosii, Augustini, Gregorii aliorumque decerpta in suum librum intulit. Multo magis omittendum censui libellum *Paschali Raberti ad Placidum discipulum*, quem pene integram Gezo descripsit, constitutis ex illo tribus et viginti capitulis sui operis.

Quis fuerit quoque tempore vixerit Gezo, ex ejus præfatione discimus, ubi hæc leguntur: *Quantum autem huic decreto voluntatis meæ reverendæ memoriæ dominus Giseprandus, illo tunc tempore noster episcopus, et vi et auctoritate restiterit, non habetis incognitum*, etc. At Giseprandus sive Giselprandus Dertonensis episcopus, ut Ughellus tom. IV, pag. 855 Ital. Sacræ ostendit, florebat circiter an. Ch. 950, cum Augustano concilio interfuerit an. 952 et nominetur inter testes in Othonis Magni Imperatoris diplomate Astensi ecclesiæ concessa an. 962. Eidem quoque Ughello vixisse Giseprandus videtur an. 981, ex fide chronici Vultur-